

(розшукових) дій, які розробляються і вивчаються криміналістикою. Наприклад, система прийомів допиту свідків, пов'язана зі зміною розумових задач, відтворенням асоціативних зв'язків, збудженням у пам'яті стану афекту та емоцій, що сприяє, а іноді визначає можливість одержання адекватної вербальної доказової інформації, повністю належить галузі психологічних знань і лише у деяких випадках має криміналістичний характер, тобто стосується предметної галузі науки криміналістики. Ці прийоми, врешті-решт витримують криміналістичне та процесуально-доказове навантаження у межах криміналістичної тактики і кримінального судочинства. Але їх суть залишається психологічною, і виконати свою пізнавальну функцію зазначені прийоми та їх системи матимуть змогу лише в тому випадку, якщо будуть розроблятися на основі глибокого розуміння саме психологічних закономірностей з урахуванням юридичних цілей і задач. Такий же психологічний характер мають і системи та сукупності прийомів, що розробляються і застосовуються для виконання всіх інших слідчих (розшукових), судових дій та оперативно-розшукових заходів, особливо для допиту потерпілих, підозрюваних, обвинувачених і, зокрема тих, які страждають на сенсорну недостатність, малолітніх та неповнолітніх, розумово відсталих, осіб похилого віку та для обшуку, пред'явлення для впізнання, проведення слідчого експерименту з метою визначення здатності та особливостей нормального функціонування органів чуття.

Висновок. Зважаючи на викладене вище, робимо висновок, що практика проведення слідчих (розшукових) дій, наукові розробки, виконані фахівцями-науковцями спрямовані на її удосконалення і містять елементи психологічного впливу, що використовуються в тактичному і у процесуальному відношеннях при розслідуванні кримінальних проваджень.

Список бібліографічних посилань: 1. Сокиран Ф. М. Сучасні концепції психологічного впливу на досудовому слідстві : монографія. Київ : Правник, 2002. 171 с.

Одержано 06.10.2018

УДК 343.135(477)

Олена Євгеніївна СОЛОВЙОВА,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАПОБІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО

В період становлення правової системи України, дуже важливою постає проблема вдосконалення її у відповідності до вимог сучасності. Це визначає наявність тенденції до подальшого реформування органів досудового розслідування та необхідність внесення змін до кримінального процесуального законодавства у питаннях забезпечення процесуальної незалежності та самостійності слідчого у своїй діяльності. Відомо, що слідчий є основним представником органів досудового розслідування який прямо та безпосередньо виконує покладені на нього законодавством функції щодо проведення досудового розслідування. Діяльність слідчого закріплена у ст. 40 КПК України [1]. Неможливо не відмітити, що процесуальна незалежність слідчого закріплена в частині 5 ст. 40 КПК України, а органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого. Необхідно зазначити, що при детальному розгляді такого поняття як «процесуальна незалежність» та «самостійність» слідчого, варто звернути увагу на те, що порівняно з КПК 1960 р., вони значно змінилися, – бо були, на нашу думку, чомусь обмежені, а запобіжна – профілактична діяльність у КПК України 2012 року взагалі не відображена.

Так, за КПК України 1960 р. слідчий – це учасник кримінального процесу, уповноважений здійснювати досудове слідство [2]. Незалежно від відомчої належності всі слідчі при розслідуванні кримінальних проваджень мають однакові процесуальні права і обов'язки,

проводять розслідування в одному і тому ж процесуальному порядку. Згідно з КПК України 2012 р., зокрема п. 17 ст. 3, «слідчий – це службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень» [1].

Доречі, слідчий уповноважений проводити самостійно всі слідчі та інші передбачені законом процесуальні дії у межах своєї компетенції, а для реалізації своїх прав та обов'язків слідчий наділений широкими процесуальними повноваженнями. Теоретики кримінально-процесуального законодавства наголошували, що для виконання покладених на слідчого завдань кожний слідчий наділений певними правами та обов'язками, а основою його повноважень є процесуальна незалежність та самостійність. Звісно, повноваження слідчого мають владний характер. Це виражається у його праві застосувати певні заходи процесуального примусу, а щодо інших виносити подання до слідчого судді про доцільність їх обрання, та в обов'язку посадових осіб та громадян виконувати приписи слідчого, коли вони надані в межах його компетенції і в установленій процесуальній формі та т.і.

Відомо, що розкриття злочину в багатьох випадках залежить від взаємодії між слідчим та органами дізнання. Тому, КПК 1960 р. і КПК України 2012 р. наділяють слідчого певними повноваженнями і в цій сфері. Згідно із законом (зокрема ст. 40 КПК України 2012 р.) слідчий вправі надавати органам дізнання доручення та вказівки про проведення розшукових та слідчих дій, вимагати від органів дізнання співпраці щодо виконання окремих слідчих дій у кримінальних провадженнях. Доручення і вказівки слідчого надаються в письмовій формі органам дізнання та є обов'язковими для виконання. Таким чином, і в цьому випадку закон підкреслює владність повноважень слідчого та його головну роль при проведенні досудового слідства у кримінальних провадженнях [3].

Як зазначалося вище, повноваження слідчого передбачають, що при провадженні досудового слідства на нього покладаються певні обов'язки, дотримання яких гарантує виконання завдань кримінального судочинства. Згідно з сучасним кримінальним процесуальним законодавством права та обов'язки слідчого є дещо меншими. Так, у ч. 2 ст. 38 КПК України 2012 р. вказується, що досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою, а в ч. 4 ст. 38 КПК України зазначається, що орган досудового розслідування зобов'язаний застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування тощо. Наприклад, у ст. 40 КПК України 2012 р., зазначається, що у більшості випадків слідчий приймає процесуальні рішення за погодженням із прокурором, і лише в ч. 5 вказаної статті як наслідок збереження колишньої самостійності вказується, що слідчий, здійснюючи повноваження відповідно до вимог КПК, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, в яку втручання осіб, які не мають на те законних повноважень, забороняється. В свою чергу, органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого. Однак, як слушно з цього приводу наголошує В. М. Тертишник, що за прокурором повинно бути закріплено не стільки право надавати обов'язкові для виконання вказівки, а і право відмінити незаконні рішення слідчого, відновлювати справедливість та законність, вносячи свої пропозиції та рекомендації тощо [4].

Звісно ж, розслідування кримінальних правопорушень та справедливе покарання злочинців, як і боротьба з кримінальними правопорушеннями взагалі, повинні бути спрямовані на виконання і загальнопрофілактичної функції. Разом з тим органи досудового розслідування під час виконання своїх функцій повинні бути, на нашу думку, зобов'язані також здійснювати індивідуальну профілактичну роботу: виносити застереження, подання про з'ясування причин і умов які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, як це було у ст. 23¹ КПК України 1960 року, бо профілактична діяльність повинна передбачати собою систему заходів економічного, соціально-культурного та правового характеру, які застосовують державні органи та громадські організації з метою боротьби зі злочинністю,

усунення причин і умов скоєння кримінальних правопорушень та запобігання їм. Звісно ж, засобами й методами виявлення причин є слідчі дії, оперативно-розшукові заходи, розвиток і узагальнення слідчої і судової практики, анкетування та опитування різних категорій осіб - слідчих, оперативних працівників, засуджених і тих, хто відбуває покарання, посадових осіб та ін. На основі зібраної інформації необхідно сформулювати загальні й конкретні причини та умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення. В свою чергу узагальнені матеріали повинні доводитися до публічності (наприклад, через пресу, лекції на підприємствах та т. ін.). Тому, аналізуючи все вищезазначене, пропонуємо, вдосконалити функцію слідчого щодо запобіжної діяльності та внести до КПК України такий процесуальний засіб впливу як внесення подання у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі про вжиття заходів щодо усунення виявлених причин кримінального правопорушення та закріпити його у ст. 40¹ КПК України, наступного змісту:

«Стаття 40¹. Подання про вжиття заходів щодо усунення причин і умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

Слідчий, прокурор, орган дізнання, встановивши причини і умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, мають право внести у відповідний державний орган або посадовій особі подання про вжиття заходів для усунення цих причин і умов.

По даному поданню має бути вжито необхідних заходів і про результати повідомлено особу, яка надіслала це подання не пізніше як у 15-денний строк.»

Список бібліографічних посилань: 1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. // *Голос України*. 2012. № 90–91. 19 травня. 2. Кримінально-процесуальний кодекс України: офіційне видання. Київ : Ін Юре, 2004. 272 с. 3. Слінько С. В. Теорія і практика реформування досудового розслідування : монографія. Харків : Арсіс ЛТД, 2011. С. 21. 4. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина : підручник. Київ : Правова єдність : Алерта, 2014. С. 38.

Одержано 18.10.2018

УДК 343.132

Дар'я Русланівна СТЕПАНЮК,

студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ «ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ТА ОБОВ'ЯЗКОВІСТЬ СУДОВИХ РІШЕНЬ»

У числі загальних засад кримінального провадження КПК України встановлено засаду доступу до правосуддя та обов'язковості судових рішень. Проте нормативний зміст цієї засади видається дещо суперечливим, адже потребує додаткового узгодження як із іншими вітчизняними законодавчими нормами, так і з розумінням доступу до правосуддя, доступу до суду та права на справедливий суд у міжнародно-правових документах і правозастосовній практиці Європейського Суду з прав людини.

У ч. 1 ст. 7 КПК України наведено вимогу, що форма та змісту кримінального провадження повинні відповідати його загальним засадам [1]. Водночас неоднозначне розуміння змісту засади, що розглядається, не сприяє повному дотриманню цієї вимоги у правозастосуванні.

Так, у ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що «кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним відповідно до закону», а в ч. 3 цієї статті вказано, що «доступність правосуддя для кожної особи забезпечується відповідно до Конституції України та в порядку, встановленому законами України» [2]. Отже, в даному